

Een recensie online. Mis ik iets?

De mail staat open op mijn telefoon, net als twitter, mijn e-reader zit standaard in mijn rugzak. Maar de nieuwe roman van A.F.Th. van der Heijden, *De ochtendgave*, heb ik uitgeprint bij me. Een commercieel belangrijk boek, dus voor de site van Athenaeum Boekhandel moet de recensie op dinsdag, de dag van verschijnen, online. Ik heb nog een week. En ik ben enthousiast, enthousiaster dan in jaren over Van der Heijdens werk. Ik moet moeite doen om de manco's aan te wijzen in het meesterwerk. Het blijft bij details: het tempo van het laatste deel, de al te expliciete verwoording van het centrale dilemma – meer niet. Mis ik iets?

Digitaler en persoonlijker

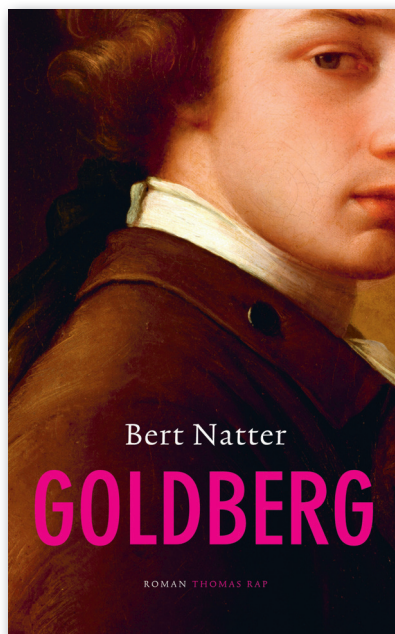
Alles wordt digitaler, maar Van der Heijden gebruikt een typemachine. Ook literaire kritiek houdt online aan traditionele structuren vast. Een goede recensent geeft een beeld van het boek, een oordeel, en beargumenteert dat aan de hand van technische elementen. Zoals een archaïsche stijl die in de juiste scènes opduikt, een perspectief dat urgentie uitstraalt, een logische, spannende plotopbouw. En de recensent vergeet niet dat hij of zij degene is die leest en schrijft, op dit moment. Eén mening. Een belangrijk voorbehoud bij alle kunstkritiek, maar zeker online. Want dat persoonlijke past bij de digitalisering (voor het tegenovergestelde valt overigens ook te pleiten: ik koester twee handgeschreven briefjes van Van der Heijden). Ja, dat is het gangbare vooroordeel: de internet-recensent, meestal amateur, vaart op zijn gevoel.

Ik probeer dan verklaringen te vinden voor mijn gevoel, of de argumentatie te vermijden. Ook Arjan Peters benadrukt de zaterdag erop in *de Volkskrant* vooral de stijl: 'We zitten helemaal

in het universum van Van der Heijden, bij wie de plastic weer uiterst fysiek is, en die altijd een aandachtig oog en een fluwelen formule paraat heeft voor de vuilste details.' Terwijl Arnold Heumakers vrijdag in *NRC Handelsblad* de plot minutieus navertelt, de thematiek en het autobiografische duidt, en zich beperkt tot het vermelden van welsprekendheid en 'archaïsche woorden'. Zijn bezwaar tegen het boek: 'De personages bewegen zich te zeer aan de oppervlakte.' We leren ze niet kennen, hun gevoelens 'worden wel duidelijk benoemd, maar nauwelijks invoelbaar gemaakt', je 'kunt [...] niet mee beleven'. Miste ik dát, had ik dat moeten missen?

Heumakers benoemt een gevoelsargument, zoals Rob Schouten in *Trouw De ochtendgave* 'een vaardige exercitie' noemt, die hem 'niettemin deed verlangen naar [...] zijn weergaloze vertolking van onze eigen epoche'. Een voorkeur die niet per se iets afdoet aan het besproken boek, lijkt me. Of Irene Start, in *Elsevier*, na kort de stijl geprezen te hebben: 'Hij weet de tijd niet echt tot leven te bewegen: het voelt als een gelegenhedswerk.' Hoe komt dat? Is *De ochtendgave* dan vooral een ambachtelijk boek, en geen kunstwerk? En wat is het verschil? Ontbreekt er een Tonio of een alter ego van Van der Heijden? Heumakers tast ernaar, maar kan het lek niet vinden.

Alles wordt persoonlijker, op internet én in de krant. En krappere. Zou Heumakers met een krantenpagina erbij, of Start met meer dan haar 250 woorden, dat gevoel beter kunnen onderbouwen? Zou de schier oneindige ruimte van internet soelaas bieden? Ik betwijfel het. Kijk, de ambitie van volledigheid is waardevol, maar misschien is een andere strategie nuttiger

om deze roman en andere boeken beter te begrijpen. Misschien moeten we die ruimte benutten om de recensies met elkaar in gesprek te laten gaan, zoals ik hier probeerde. Niet om af te doen aan de analyses van de critici, en evenmin om op een intersubjectieve waarheid-in-het-midden uit te komen, maar om meer af te dekken, meer aspecten van een roman te belichten, en hem daarmee beter te begrijpen.

Recensieweb 2.0

Voor deze column putte ik uit 'mijn' recensie-overzicht op Athenaeum.nl, dat voor *De ochtendgave* bijna alle besprekingen tussen 9 en 12 december samenvatte. Maar voor de meeste boeken moet je wachten en zoeken. Neem Bert Natters zeshonderd pagina's dikke, half-historische roman *Goldberg*, die 15 oktober 2015 verscheen. Eerste recensie: 20 november in het *Nederlands Dagblad*. Vervolgens: *Trouw* 21 november, *NRC* 4 december, *Parool* 10 december. Vergelijkbare kwaliteitsoordelen als over *De ochtendgave*, lagere prioriteit blijktbaar. Eigenlijk wil je én dat wekelijkse overzicht, én een per titel, om oordelen en argumenten te kunnen vergelijken, met eigen stijlkritiek. Zo'n stuk als ik over *De ochtendgave* schreef, plus.

Laten we daar een site voor bouwen: Recensieweb. Een 2.0, dat mag wel na tien jaar. En laten we de vragen stellen. Waarom de weekbladen niet over *Goldberg* schreven, waarom de recensie-

websites achterblijven, waarom *Goldberg* niet en *De ochtendgave* wel prioriteit kreeg, waarom de ene recensent het accent hier, de andere daar legt. Wanneer gevoel een argument mag zijn. Wat ik gemist heb, en of we het kunnen aanwijzen en verklaren. Waarom literaire kritiek op papier en online hetzelfde is, maar elke recensie anders. •